

ธรรมчимกลาง

พระอาจารย์สงบ มนฺตฺสฺนฺโต

เทศน์บนศาลา วันที่ ๑๐ มิถุนายน ๒๕๖๘

ณ วัดป่าสันติพุทธาราม (วัดป่าเขาแดงใหญ่) ต.หนองกวาง อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

ตั้งใจฟังธรรม ตั้งใจฟังธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ฟังธรรมตามกาลเวลาใด เพื่อให้เราได้มีสติมีปัญญาขึ้นมา คำว่า “มีสติมีปัญญาขึ้นมา” มีสติปัญญาขึ้นมาในพระพุทธศาสนา

ในพระพุทธศาสนา พุทธะ ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน ถ้ามีสติมีปัญญาขึ้นมามันจะเห็นกิเลส มันจะเท่าทันกิเลส แล้วมันจะเห็นภัยของกิเลส แล้วเห็นภัยของกิเลสนะ กิเลสในหัวใจของตน

สิ่งที่ฟังธรรมๆ นะ ฟังธรรมเพื่อฝึกหัดประพฤติปฏิบัติขึ้นมาให้เป็นสัจจะเป็นความจริงขึ้นมา ให้เป็นแนวทางในพระพุทธศาสนา แต่เวลาเกิดมาเป็นมนุษย์ เกิดมาพบพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนา เวลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแสดงธรรมๆ แสดงธรรมครั้งแรกก็ได้พระอัญญาโกณฑัญญะ พอแสดงธรรมๆ อนัตตลักขณสูตรได้ปัญจวัคคีย์ทั้ง ๕ แสดงอาทิตตฯ ๓ สิ่งที่ว่าขุฎิล ๓ ฟีน้อง ๑,๐๐๓ องค์ เป็นพระอรหันต์ เป็นพระอรหันต์

การแสดงธรรมๆ เพื่อให้รู้จักธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า สัจธรรมในพระพุทธศาสนา เวลาเป็นสัจจะเป็นความจริง มันเห็นกิเลส มันรู้จักกิเลส แล้วมันฆ่ากิเลส กิเลสตายไปในหัวใจของผู้ที่ฟังธรรมนั้น ผู้ที่ประพฤติปฏิบัติขึ้นเป็นพระอรหันต์เหมือนองค์

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ไม่มีการขัดและการแย้งกันแม้แต่เล็กน้อย เพราะมันเป็นความจริง

แต่ในกึ่งกลางพระพุทธศาสนา ศาสนาจะเจริญอีกหนหนึ่ง เจริญขึ้นมาเพราะหลวงปู่เสาร์ หลวงปู่มั่นท่านออกฝึกหัดประพฤติปฏิบัติของท่านขึ้นมา แล้วเป็นสัจจะเป็นความจริงในหัวใจของท่าน เวลาท่านแสดงธรรมๆ ถึงมีรสมีชาติใจ

แต่เดิมแสดงธรรม แสดงธรรมนั้นเป็นภาคปริยัติ ภาคปริยัติก็อ่านหนังสือไป อ่านหนังสือธรรมะให้ประชาชนได้เข้าใจไป เพราะเป็นการศึกษา เป็นภาคทฤษฎี เป็นปริยัติไป ปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ

ปริยัติก็ส่วนปริยัติไป ศึกษาๆ มา ศึกษามาก็ต้องใช้สติใช้ปัญญาเหมือนกัน การศึกษาเล่าเรียนมาไง เล่าเรียนมาแล้วก็สอบผ่าน สอบผ่านมา สอบผ่านก็มีความรู้ ความรู้ก็เป็นความรู้สัมมุติบัญญัติในพระพุทธศาสนา

แต่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแสดงธรรมไป ปัญจวัคคีย์ ยสะ ชฎิล ๓ พี่น้อง ใช้นั้นเป็นปัจจัยตั้ง เป็นสันทัญญูโกนะ ใช้นั้นเป็นข้อเท็จจริงในหัวใจของผู้ที่ประพฤติปฏิบัติ นั้นนะ เขาเป็นพระอรหันต์นะ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าวิมุตติสุขๆ พระอรหันต์ก็มีวิมุตติสุขเหมือนกัน รู้เท่ากัน รู้เหมือนกัน เป็นสัจธรรมเหมือนกัน

ฟังธรรมๆ ฟังธรรมเพื่อเหตุนี้ ถ้าฟังธรรมเพื่อเหตุนี้ละ ก็อยู่ที่อำนาจวาสนาของคนไป ถ้าฟังธรรม ฟังธรรมเป็นภาคปริยัติ เจ้าฟ้าเจ้าคุณเวลาเทศนาว่าการมันไปเพราะเพราะพริ้ง

แต่สำหรับเรานะ ง่วงนอน มันจะหลับ

แต่ถ้าเป็นฟังธรรมๆ ของครูบาอาจารย์เรานะ มันทิ่มมันแทง มันทิ่มมากิเลสในหัวใจของตนนะ มันสะดุ้ง มันตื่นตัว มันอาจหาญ มันมุมานะ มันมีกำลังใจ มันจะเข้าไปเผชิญกับกิเลสตัดหาความทะยานอยากในหัวใจของตน

ถ้าเข้าไปเผชิญกับกิเลสตัณหาในหัวใจของตน เห็นใหม่ ฝึกหัดปฏิบัติขึ้นมาให้เป็นตามความจริงของเรา ถ้าฝึกหัดประพฤติปฏิบัติตามความเป็นจริงของเรา นี่มันมีวาสนา

ถ้าไม่มีวาสนาฯ ฟังธรรมแล้วก็วงเหงาหวนอน ฟังธรรมแล้วมันก็เลือกสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์

ไม่เป็นประโยชน์เพราะอะไร

รูป รส กลิ่น เสียงเป็นบ่วงของมาร เป็นพวงดอกไม้แห่งมาร เวลาเสียงธรรม เสียงธรรมก็เป็นเสียง เสียงนกเสียงกามันก็เป็นเสียง แต่เสียงสิ่งที่มีมันเสียดแทงหัวใจ ระหว่างเพศตรงข้ามหญิงและชายไง เวลามันทิ่มแทงในหัวใจของตนไง มันทิ่มแทง มันโหยหา มันอาลัย อารมณ์ มันอยากได้เหตุการณ์อย่างนั้นไง แต่มันเป็นของชั่วคราวๆ ทั้งนั้นชั่วคราวทั้งนั้นเพราะอะไร

จิตที่เวียนว่ายตายเกิดในวัฏฏะเกิดซ้ำแล้วซ้ำเล่าๆ ก็เรื่องเหตุนี้ไง สิ่งใดก็แล้วแต่ มันถึงที่สุดแล้วมันก็ลงไปสู่กามันนั้นแหละ ที่แย่งชิงกัน ที่ฆ่าฟันกันก็เพราะเหตุนี้แหละ

สิ่งที่เป็นธรรมๆ ใด ถ้ามีอำนาจวาสนาถือพรหมจรรย์ เขาก็ไม่ไปยุ่งกับสิ่งใดใด ถ้าไม่ไปยุ่งกับสิ่งใด ก็รักษาหัวใจของตนไว้

นี่ไง ดีและชั่ว บุญและบาป แต่พระพุทธศาสนาสอนห้ามพินทั้งบุญและบาป

จะห้ามพินได้เพราะเหตุใดละ

จะห้ามพินได้เพราะนี่ไง ถ้ามีสติมีปัญญา มีอำนาจวาสนา ฟังธรรมเป็นๆ นะ มันจะเลือกหาครูบาอาจารย์ที่ดีงาม ถ้าครูบาอาจารย์ที่ดีงามท่านแสดงธรรมขึ้นมา มันเป็นเม็ดเพชรนิลจินดา มันเก็บผลประโยชน์ได้มากมายมหาศาล

แต่ฟังธรรมๆ เล่านิทานชาดก นั้นมันก็เป็นเรื่องพระพุทธศาสนาไง ไว้สอนเด็ก ไว้สอน
ชาวพุทธ เกิดมาเป็นมนุษย์ เกิดมาพบพระพุทธศาสนา ยังไม่เข้าใจเรื่องพระพุทธ พระธรรม
พระสงฆ์ ก็ศึกษาเล่าเรียนอย่างนั้นนะ

ไปวัดไปวาไปนะ ไปเห็นสิ่งเคารพน่าบูชา สิ่งนั้นจะให้ศีลให้พร สิ่งนั้นจะให้ประสบ
ความสำเร็จในชีวิต

ประสบความสำเร็จในชีวิตก็ชีวิตเรานี่ไง ประสบความสำเร็จในชีวิตมีสติปัญญา
หรือไม่ ถ้าประสบความสำเร็จในชีวิตมีสติปัญญา ถ้ามันเท่าทันแล้วมันสังเวช มันสังเวชนะ
เห็นคนเกิด คนแก่ คนเจ็บ คนตาย

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เจ้าชายสิทธัตถะไปเที่ยวสวนเห็นคนเกิด คนแก่ คน
เจ็บ คนตาย แล้วมันมันคืออะไรนะ

สิ่งทีคืออะไรๆ เพราะพระเจ้าสุทโธทนะเวลาอบรมบ่มเพาะมาไง ไม่ให้รู้ไม่เห็นสิ่ง
นั้นเลย

เวลาไปถามมหาดเล็กไง นั่นคืออะไร

คนเกิด คนแก่ คนเจ็บ คนตาย

แล้วเราล่ะ

เราก็เกิด แก่ เจ็บ ตายเหมือนกัน

มันสะท้อนหัวใจไง ถ้าสะท้อนหัวใจนะ การเกิด การแก่ การเจ็บ การตาย เวียนว่าย
ตายเกิดในวัฏฏะไง เวลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเห็นอย่างนั้นแล้วมันสะท้อนหัวใจ
เห็นไหม

เราก็เหมือนกัน เราก็เกิดเป็นมนุษย์เหมือนกัน ตามประเพณีวัฒนธรรม ตามความเชื่อของลัทธิศาสนาต่างๆ เวลาคนตายแล้วมันก็มีพิธีกรรมตามความเชื่อของเขา

เราก็เหมือนกัน เราเป็นชาวพุทธไง เราชาวพุทธไง เวียนเมรุ ๓ รอบ กามภพ รูปภพ อรูปภพ เอน้ำมะพร้าวล้างหน้าให้มันตื่นตัวขึ้นมาไง เตือนสติคนเป็นทั้งนั้นแหละ ไล่คนเป็นไปงานศพก็ไปดูเขานั่นแหละ

แต่สิ่งที่ครูบาอาจารย์ที่เป็นธรรม ท่านวางเป็นประเพณีวัฒนธรรมไว้ให้เตือนหัวใจใจให้สิ่งนี้มีคุณค่า เห็นไหม

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไปแสดงธรรมกับพระมารดา อภิธรรม อภิธรรมเป็นสิ่งที่มีความค่ามาก ก็เอาสิ่งนั้นมาสวดในงานศพ สวดอภิธรรม

นี่ไง สวดอภิธรรมๆ นั่นนะ แล้วถ้าเราสวดอภิธรรม ถ้าพระสวดอภิธรรม แล้วเอาสิ่งนั้นมาวิเคราะห์วิจัย แล้วศึกษาค้นคว้านะ แล้วทำหัวใจให้เป็นอย่างนั้น เป็นอย่างนั้นได้ไหม

มันเป็นอย่างนั้นไม่ได้ มันเป็นอย่างนั้นไม่ได้ มันก็เป็นคำสอนไง เป็นธรรมและวินัยไง แล้วมันเป็นข้อเท็จจริงหรือไม่

แต่ครูบาอาจารย์ของเรา มันจะเป็น มันจะเป็น มันจะเป็นอย่างนั้นแหละ แต่ต้องทำเวลาต้องทำๆ นี่ไง นี่ภาคปฏิบัติ

เวลาฟังธรรมภาคปฏิบัติๆ เวลาครูบาอาจารย์เราที่เป็นธรรมๆ ขึ้นมา ท่านเวลาอบรมบ่มเพาะขึ้นมา ทำความสงบของใจได้หรือไม่ ถ้าทำความสงบของใจของตัวเองได้ ถ้ามันเห็นสติปัญญา ๔ ตามความเป็นจริง มันมีสติปัญญา มันเกิดภาวนามยปัญญาขึ้นมา มันคุยกันรู้เรื่อง มันเข้าใจกันไง

แต่ของเราถ้าปัญญาๆ ก็มีปัญญาแล้วนี่ไง เรียนจบแล้วนี่ไง ปัญญามากมายมหาศาลนี่ไง กำลังจะอบรมบ่มเพาะสั่งสอนคนอื่นแล้วไง เพราะปัญญามันมากไง

เราเคยอยู่กับครุบาอาจารย์มานะ ท่านบอก “ท้องมึงจะแตก เอาเข็มชดาคาดไว้ ปัญญา
มึงเยอะนัก”

เยอะส่งออกไป ทำความสงบของใจไม่ได้

เวลาอบรมบ่มเพาะขึ้นมา สิ่งนั้นนะสาธุ สิ่งที่ยังคงสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแสดง
ไว้ในพระไตรปิฎกของจริงทั้งนั้น แต่ของจริงท่านอบรมบ่มเพาะ ท่านสอนใครบ้างละ ท่าน
สอนประชาชนไปมากมายมหาศาล เทศน์อาทิตย์ ๓ วัน เทศน์ให้เป็นที่พระอรหันต์นะ

แล้วเราฟังทุกวัน สวดทุกวัน พระสวดปากเปียกปากแฉะเลยละ แต่ที่สวดๆ นั้นนะ
ปัญญาวิเศษก็เป็นที่พระอรหันต์ไปแล้ว ชฎิล ๓ ฟันนั้นก็เป็นที่พระอรหันต์ไปแล้ว ก็จากการฟัง
เทศน์นั้นแหละ แล้วเราก็มาสวดกันทุกวันนี้แหละ ยิ่งงานสำคัญๆ ต้องสวดธัมมจักข

หลวงปู่เสาร์ หลวงปู่มั่นท่านประพฤติปฏิบัติให้มันเป็นอย่างนั้นขึ้นมาในหัวใจของตน

เทวเม ภิกขเว ทาง ๒ ส่วนไม่ควรเสพ กามสุขัลลิกานุโยค อตตกิลมถานุโยค

นี่ไง อตตกิลมถานุโยค องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทำทุกกริยา เราเห็นไหม
พวกศาสนาพราหมณ์ พวกฮินดู เขาก็ยังทำทุกกริยากันอยู่นั้นนะ ทำอย่างนั้นนะ

แต่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบอก “เราทำมากกว่านั้นอีก” เพราะอะไร
เพราะว่าเราจะชนะกิเลสไป เราจะทำให้ยิ่งใหญ่ไปไหน มันยิ่งใหญ่ไปไม่ได้
หรอก มันยิ่งใหญ่ไปไม่ได้เพราะมันไม่รู้จักกิเลส มันไม่เห็นกิเลส มันทำลายกิเลสไม่ได้หรอก
เพราะอะไร

เพราะในปัจจุบันนี้ทางการแพทย์ สุขภาพกาย สุขภาพจิต สุขภาพกายๆ ถ้าคน
แข็งแรง คนที่ไม่เป็นโรคภัยไข้เจ็บ เขาก็มีความสุขสมบูรณ์ในความสุขของเขาในชีวิตของ
เขา เขาไม่มีโรคภัยไข้เจ็บขึ้นมา มีโรคภัยไข้เจ็บขึ้นมาเขาก็รักษาร่างกายของเขาด้วยทางเคมี
ด้วยทางการแพทย์

เวลาเจ็บช้ำน้ำใจ เวลาจิตมันเป็นจิตเภท เวลาจิตมันขาดตกบกพร่อง ก็ไปหาจิตแพทย์ จิตแพทย์ก็พูด ก็ใช้สารเคมีต่างๆ ขึ้นมาให้เป็นปกติไป

นี่ไง คนเกิดมามีกายกับใจๆ แต่ในพระพุทธศาสนา ทางสายกลางในพระพุทธศาสนา ทางสายกลางในพระพุทธศาสนา

แล้วเวลาในตำรับตำรา ธรรมและวินัยขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระไตรปิฎกเป็นตำรับตำรา ศึกษาค้นคว้ามาจบ ๙ ประโยค ถ้าศึกษาค้นคว้ามาจบ ๙ ประโยค แล้วฝึกหัดปฏิบัติขึ้นให้มันเป็นไปได้นะ มันจะเป็นความมหัศจรรย์ มันเป็นความมหัศจรรย์

หลวงตาพระมหาบัวไปหาหลวงปู่มั่นไฉ

มหา มหาเรียนถึงเป็นมหานะ สิ่งที่เราเรียนมีคุณค่ามาก

มีคุณค่าเพราะอะไร เพราะเป็นศาสดาของเรา เป็นตัวแทนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แต่ถ้าเวลาจะฝึกหัดปฏิบัติไปมันจะตะมันจะถึบกัน ปฏิบัติไม่ได้หรอก

ผู้มีการศึกษามากทำความเข้าใจไม่ได้ ทำสมาธิไม่เป็น ถ้าทำสมาธิเป็นนะ สุขอื่นใดเท่ากับจิตสงบไม่มี เวลาจิตสงบแล้วมันเห็นคุณค่า พอเห็นคุณค่า อ้อ! พุทธะ ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน เริ่มต้นจากตรงนี้ไง เริ่มต้นจากจิตตภาวนาไป

ถ้าทำสมาธิเป็น ทำสมาธิได้ เพราะทำสมาธิได้เป็นครั้งเป็นคราว เพราะอะไร เพราะคนเรามีบุญและบาป อำนาจวาสนาของคนไม่เหมือนกัน บางคนนะ นั่งอยู่มันก็เป็นสมาธิได้ง่ายๆ ใจ ขิปปาภิญญา ขิปปาภิญญาที่ปฏิบัติได้ง่ายรู้ง่ายไป

นี่เหมือนกัน ถ้าเราฝึกหัดปฏิบัติขึ้นมา ถ้าไม่มีอำนาจวาสนามันก็เป็นธรรมเกิด เป็นอำนาจวาสนาไป ทำสมาธิได้บ้างเป็นบางครั้งบางคราว แล้วมันก็แปลกใจ มันก็มหัศจรรย์ แต่มันก็ไม่รู้อะไร ทั้งๆ ที่มีการศึกษามานะ มันไม่รู้ แล้วมันทำต่อไปไม่ได้เพราะมันไม่มีวาสนา

หลวงปู่เสาร์ หลวงปู่มั่นท่านก็ศึกษาค้นคว้ามาโดยตำรับตำรา แต่ไม่ได้สอบเอาขึ้นเอา
ตอนใดๆ ทั้งสิ้น แล้วเวลาฝึกหัดปฏิบัติขึ้นมาให้มันเป็นข้อเท็จจริงขึ้นมาไง เวลาท่านฝึกหัด
ปฏิบัติขึ้นมาแต่ละขั้นแต่ละตอน บุคคล ๔ คู่ ปุณฺณ กัลยาณชน โสดาปัตติมรรค โสดาปัตติผล
สภิกาคามีมรรค สภิกาคามีผล อนาคามีมรรค อนาคามีผล อรหัตตมรรค อรหัตตผล บุคคล ๔
คู่

บุคคล ๔ คู่ จิตนี้ฝึกหัดปฏิบัติ ยกระดับของจิตนี้เป็นบุคคล ๘ เป็นสถานะของหัวใจที่
มันพัฒนาขึ้นไปถึง ๘ ระดับ นี่มรรค ๔ ผล ๔

มรรคก็ส่วนมรรค ผลก็ส่วนผลนะ บุคคล ๘ เวลาถึงที่สุดแล้ว มรรค ๔ ผล ๔ นิพพาน
๑ มันเป็นความมหัศจรรย์ในหัวใจของหลวงปู่มั่น มันเป็นความมหัศจรรย์ในหัวใจของหลวงปู่
เสาร์ แล้วท่านรู้กิเลส เห็นกิเลส ท่านได้ฆ่ากิเลส ขำระล้างกิเลสเป็นขั้นเป็นตอนขึ้นไปจนถึง
ที่สุดแห่งทุกข์ ท่านเป็นพระอรหันต์

เวลาคำว่า “เป็นพระอรหันต์” เวลาปฏิบัติไปมันล้มลุกคลุกคลานแต่ละขั้นแต่ละตอน
ไง เวลามันเป็นเหตุคือเป็นมรรค เวลาเป็นมรรค กว่าที่จะฝึกหัดปฏิบัติขึ้นมา กว่ามันจะเป็นผล
เวลามันเป็นเหตุและผล มันเป็นมรรคและเป็นผล แล้วมันเป็นข้อเท็จจริงในหัวใจของตน

สติ มหาสติ ปัญญา มหาปัญญา แต่ละขั้นแต่ละตอนที่ขำระล้างกิเลสเป็นขั้นเป็น
ตอนขึ้นมา มันไปเผชิญกับกิเลส กิเลสมันปั่นหัว กิเลสมันพลิกมันแพลง มันทุกข์มันยาก มัน
เผชิญกับกิเลสมาร้อยแปดพันเก้า ท่านเห็นของท่านมา ล้มลุกคลุกคลานมากมายมหาศาล

ฉะนั้น เวลาท่านหัวใจเป็นบุคคล ๘ จนสิ้นกิเลสไป ท่านถึงเห็นใจลูกศิษย์ลูกหา สิ่ง
ที่การกระทำไง มันจะเตะมันจะถีบกัน ขนาดเราศึกษาแค่นี้ เราศึกษาของเรา เรามีสติปัญญา
เรามีอำนาจวาสนา กิเลสมันยังปลิ้นปล้อนหลอกหลวงได้ขนาดนี้

ไฉนเด็กทารกผู้ไร้เดียงสา ศึกษามาแล้วก็ยึดทางวิชาการ แล้วก็คิดว่าตัวเองมีอำนาจ
วาสนา เวลาประพฤติปฏิบัติไปมันก็สวมรอยไปทั้งนั้น มันก็สร้างภาพไปว่าเป็นธรรมๆ ใจ มัน

จะตะมะมันจะถีบอย่งนั้นนะ แล้วผู้ปฏิบัติไปก็ล้มลุกคลุกคลาน ถ้าไม่มีอำนาจวาสนาก็
กรรมฐานมันวนเสีย ก็ล้มลุกคลุกคลานอยู่อย่างนั้น

ผู้ที่มีอำนาจวาสนาพยายามจะทำความเป็นจริงขึ้นมา ก็ไม่มีใครคุ้มครองดูแล ไม่มี
ใครฝึกหัดประพฤติปฏิบัติขึ้นมา มาหาครูบาอาจารย์เิง

ครูบาอาจารย์บอกให้วางไว้ แล้วทำความสงบของใจเราเข้ามา ทำความสงบของใจ
เราเข้ามาเิง ถ้าใจมันสงบระงับเข้าไปแล้ว จิตเป็นอย่างไร ถ้าจิตเป็นอย่างไรแล้วถ้ายกขึ้นสู่
วิปัสสนา ถ้ามันรู้มันเห็นของมัน มันจะเป็นความมหัศจรรย์แล้ว มันจะเป็นบุคคลคู่ที่ ๑ คู่ที่ ๒
คู่ที่ ๓ คู่ที่ ๔ แต่มันต้องเป็นข้อเท็จจริงเิง

แต่ของเรา เราก็ศึกษามา เราก็มีครูบาอาจารย์มา หลวงปู่มัน ตั้งแต่อายุขัยของท่าน
เป็นร้อยปีมาแล้ว เวลาฝึกหัดประพฤติปฏิบัติมีครูมีอาจารย์ของเราขึ้นมา ครูบาอาจารย์เราที่
ฝึกหัดประพฤติปฏิบัติ

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอาสาวิภยญาณทำลายอวิชาในหัวใจขององค์
สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เอหิภิกขุ บวชให้เอง แล้วเป็น
ผู้อบรมบ่มเพาะขึ้นมาเองเิง

พระอรหันต์ ๑,๒๕๐ องค์ วันมาฆบูชาที่ไปเฝ้าองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า องค์
สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เอหิภิกขุ บวชให้ อบรมบ่มเพาะเอง เป็นพระอรหันต์เอง ระลึกถึง
บุญถึงคุณขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ไม่ได้นัดไม่ได้หมายกันไปเฝ้าองค์สมเด็จพระ
สัมมาสัมพุทธเจ้า แต่ละพระองค์ๆ จะมีอย่างนี้เป็นคราวหนึ่งๆ เพื่อวัดอำนาจวาสนา
บารมีขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเิง

นี่ก็เหมือนกัน หลวงปู่เสาร์ หลวงปู่มันท่านฝึกหัดปฏิบัติของท่าน ธรรมทายาท ธรรม
ทายาทของท่านเิง ท่านเคารพบูชาหลวงปู่มัน เคารพบูชาหลวงปู่มัน กราบไหว้บูชาในหัวใจ

ของตนไ้ แต่สิ่งที่มีข้อเท็จจริงที่หลงงุ่มง่ามบวมพองมา ประพฤติปฏิบัติได้มากน้อย
ขนาดไหนไ้ ถ้ามันได้มากไ้ได้น้อยขนาดไหน อยู่ที่วาสนาของบุคคลคนนั้นไ้

ถ้ามันเป็นจริงเป็นจังขึ้นมา มันจะถอด มันจะถอน มันจะชำระล้างสิ่งที่เป็นกิเลส
ตัดหาความทะยานอยากในหัวใจเป็นขั้นเป็นตอนของบุคคลที่ประพฤติปฏิบัตินั้นขึ้นไปไ้

นี่ก็เหมือนกัน เราเกิดเป็นมนุษย์ เกิดมาพบพระพุทธศาสนา สิ่งที่หลงงุ่มง่าม
บริณิพพานไปแล้ว ครูบาอาจารย์ของเรา ลูกศิษย์ลูกหาที่ท่านได้ฝึกหัดปฏิบัติเป็นธรรม
ทายาทของท่านไ้ ก็นิพพานๆ ไป นิพพานไปเป็นข้อเท็จจริง เพราะเวลาเผาศพแล้วเป็นพระ
ธาตุ

แล้วจะเป็นพระธาตุ สิ่งที่เป็นพระธาตุ เราก็ดูเป็นความมหัสจรรย์ ความมหัศจรรย์ แต่
ข้อเท็จจริง ครูบาอาจารย์ท่านบอกว่า ในวงกรรมฐานเขาจะรู้กันก่อนว่าจริงหรือไม่จริง จริง
หรือไม่จริงก็ตอนสนทนาธรรมกันนี้แหละ

ถ้าเป็นความจริงๆ มันพูดที่ไรมันก็มีมันแทงกิเลสตัดหาความทะยานอยากในหัวใจ
ของมนุษย์ทั้งนั้นแหละ

แต่ถ้ามันเป็นกิเลสๆ มันชอบการเียนยอปอบั้น มันชอบการสรรเสริญ มันชอบการคลุก
คลีตีโมง เพราะอะไร เพราะมันงัวเหว เพราะมันทุกข์มันยาก เพราะมันไม่เป็นธรรมไ้ แต่ถ้า
เป็นธรรม เขาอยากไ้มีความสงบสุข ใครอย่ามากวนนะ จะอยู่นิ่งๆ นี้แหละ วิหารธรรม สิ่งนี้
มีคุณค่ามาก

แล้วผู้ปฏิบัติปฏิบัติยังไม่เป็น ยังไม่ได้ ฝึกหัดปฏิบัติของตนขึ้นมา ถ้ามันเป็นจริงเป็นจัง
ขึ้นมา มันได้ลิ้มรสไ้ ธรรมขิมกลาง มันได้ชิม มันได้ชิม ได้ลิ้มรส มันมีความมุมนานะ มีความ
มันคง มีการกระทำขึ้นมา มันได้ขิมกลาง ขิมได้มาก ขิมได้น้อย แค้ขิมๆ

แต่ถ้ากิเลสมันร้ายนัก เวลาครูบาอาจารย์ หลวงปู่เสาร์ หลวงปู่มั่นท่านผ่านมันมาก่อน
 ใจ สิ่งทีกิเลสๆ เห็นใหม่ เวลากิเลสต้นหาความทะยานอยากในหัวใจของตนใจ มันลึกลับ
 ซ้ำซ้อนนะ

กลางเนื้อชอบกลางยา เวลาจิตนิสัยของแต่ละคนมันไม่เหมือนกันใจ กลางเนื้อชอบกลาง
 ยา เวลามันชอบสิ่งใดมันก็ว่าสิ่งนั้นเป็นธรรมๆ ทั้งนั้นนะ เวลาฝึกหัดปฏิบัติขึ้นไปแล้ว มัน
 ไม่ใช่กลางเนื้อชอบกลางยาใจ มันเป็นกลางของกิเลส เป็นกลางของอวิชชา

อวิชชาคือความไม่รู้ ฝึกหัดปฏิบัติขึ้นมาให้เห็นไปหมด ได้สัมผัสไปหมด แต่ไม่รู้

นี่ใจ เวลาฝึกหัดปฏิบัติ ทำความสงบของใจเข้ามาก่อนๆ

ใจสงบแล้วยังไม่รู้ว่าจะสงบนะนะ เพราะไม่มีครูบาอาจารย์ ไม่มีการฝึกหัดปฏิบัติ ถ้ามี
 การฝึกหัดปฏิบัติขึ้นมา ถ้าใจสงบ สงบอย่างไร สงบแล้วรักษามันได้ไหม

ถ้ารักษามันได้ เวลาถ้ารักษามันได้ เวลามันสงบแล้วมันมีความสุขของมัน แล้วจะทำ
 ความสงบได้อีกหรือไม่

ทำความสงบอีกไม่ได้แล้ว

ธรรมะได้ขิมกลาง ได้ขิมความสงบนั้น แต่รักษาความสงบนั้นไม่ได้

รสของธรรมชนะซึ่งรสทั้งปวง รสของสติ สติมันเท่าทันกับกิเลสต้นหาความทะยาน
 อยาก มันเท่าทันกับความรู้สึกลึกนึกคิด แต่สติก็คือสติใจ ถ้ามันเท่าทันความรู้สึกลึกนึกคิดแล้ว ถ้า
 มันหยุด หยุดแล้วทำอย่างไรต่อ

ถ้าเราพุทโธๆ เราใช้ปัญญาอบรมสมาธิใจ ถ้าจิตมันสงบระงับเข้ามาๆ ถ้ามันสงบแล้ว
 เวลามันคลายตัวออกมา เวลามันคลายตัวออกมา ถ้ามันจะทำความสงบอย่างนั้น มันก็ต้องมี
 เหตุมีผลที่เราได้ฝึกหัดมาแล้ว เราได้มีเหตุมีผลที่เราฝึกหัดมาแล้ว ทำความสงบของใจได้ จะ
 ทำต่อเนื่องไป นี่มันจะเป็นกลางของกิเลสแล้วละ

กิเลสคืออวิชชา คือความไม่รู้ แล้วเข้าอย่างไรละ ใ้ที่มันสงบครั้งที่แล้วเราทำอย่างไร
วะ แล้วคราวนี้เราจะทำอย่างไรของเราละ

เพราะอะไร

เพราะธรรมชาติไง ธรรมชาติ ธรรมชาติของกิเลส กิเลสคืออวิชชา คือพญามาร มันมี
ลูกสาว ๓ คน ความโลภ ความโกรธ ความหลง ใ้จริตนิสัย ใ้พวกขี้โกรธนะ มีอะไรกระทบ
หัวใจแล้วมันก็ฟูตฟิดๆ ของมันนั่นแหละ ใ้ที่มันหลงๆ มันก็เคลิบเคลิ้มหลงไหลไปกับความ
หลงไหลในหัวใจ ใ้ความโลภอยากได้อยากเป็น มันก็อยากของมัน แต่มันก็ไม่ได้เป็นตามนั้น
แล้วมันเป็นอะไร มันก็เป็นกลางกิเลสไป

ถ้าเป็นกลางกิเลสขึ้นมาแล้วจะฝึกหัดปฏิบัติขึ้นมาให้มันสงบระงับเข้ามา มันจะสงบ
อย่างไร

ถ้าเวลาเราฝึกหัดปฏิบัติของเรา ถ้ามันสงบมันสุขของมัน เราทำด้วยเหตุด้วยผลไป
ธรรมทั้งหลายมาแต่เหตุไง มันต้องมีเหตุมีผลของมัน มันถึงจะสงบระงับของมันได้ ถ้ามันสงบ
ระงับของมันได้ แต่ถ้าเราปฏิบัติไปโดยที่ความเป็นสัมพล่น โดยที่เป็นอำนาจวาสนา เราไม่ได้
ทำของเราขึ้นมาไง ถ้าเราไม่ทำของเราขึ้นมา เราก็ไม่รู้มันจะทำอย่างไรไง ถ้าไม่รู้จะทำอย่างไร
เราก็หาครูหาอาจารย์ไป

ก็พุทโธๆ

ก็พุทโธกันอยู่นี่ พุทโธกันจนเปรอะไปหมดเลย

ตั้งสติให้ดีๆ หายใจเข้านี้พุท หายใจออกนี้โธ

ศึกษามากมายขนาดไหน เริ่มต้นการประพฤติปฏิบัติก็ต้องทำความสงบของใจ
เพราะศีล สมาธิ ปัญญา

ไฉ่ปัญญาๆๆ ที่เรารู้ว่ามีสติมีปัญญา เราศึกษาธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาทรงจำธรรมวินัย นั่นเป็นขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเท่านั้น เหมือนกับเราศึกษาทางความรู้ แต่เราศึกษามาแล้วเรายังไม่ทำหน้าที่การงาน เด็กจบจากการศึกษาแล้วเขาต้องหาหน้าที่การงานของเขาเพื่อดำรงชีวิตเลี้ยงชีพ

จิต จิตที่มันทุกข์มันยากของมันโดยธรรมชาติของมัน โดยธรรมชาติคนเราเกิดมามีกายกับใจๆ แล้วถ้าหมดอายุขัยมันก็ตายไป ตายไป ใจนี้ออกจากร่างนี้ไปมันก็เสวยภพเสวยชาติใหม่ของมัน

แต่เวลาเราเกิดเป็นมนุษย์ เกิดมาพบพระพุทธศาสนาในปัจจุบันนี้ไง คนเรามีกายกับใจๆ นี่แหละ ศึกษาามากน้อยขนาดไหนก็ศึกษา มา แต่เวลาเอาข้อเท็จจริงขึ้นมาแล้ว สิ่งที่เป็นความรู้สึกนึกคิด อารมณ์เกิดจากจิตๆ ใจ ถ้าอารมณ์เกิดจากจิต เราได้ยินได้ฟังมา เห็นใหม่

เวลาหลวงปู่มั่นท่านแสดงธรรมๆ ใจ อะไรที่เป็นขณะ อะไรที่เป็นนิโรธ อะไรที่มันดับทุกข์ ท่านข้ามไปๆ ท่านบอก สิ่งนี้มันพูดไปแล้วมันเป็นดาบสองคม เพราะอะไร ผู้ได้ยินได้ฟังแล้วมันจะไปสร้างภาพ สร้างภาพ

ท่านเวลาเทศนาว่าการที่ท่านกลับสงสารคนฟังนะ คนฟังถ้าฟังแล้ว คนที่ฝึกหัดปฏิบัติมันเหมือนกับเอาหัวชนภูเขา มันก็ต้องทำให้ครูบาอาจารย์เป็นคนชี้ทาง เวลาคนชี้ทางขึ้นมาเทศนาว่าการก็อบรมบ่มเพาะเพื่อหัวใจดวงนั้น ถ้าหัวใจดวงนั้น สิ่งที่เป็นประสบการณ์ของท่าน เวลาการกระทำไฉ่

การก่อเจตีย์ต้องมีฐาน การก่อยอดขึ้นไปมันถึงยอดได้อย่างไร สิ่งที่จะทำอย่างไร เวลาผู้ที่ฝึกหัดปฏิบัติ บุคคล ๔ คู่ มันก็เป็นคู่ที่ ๑ คู่ที่ ๒ คู่ที่ ๓ มันเริ่มต้นอย่างไร ท่ามกลางอย่างไร และสิ้นสุดอย่างไร ฉะนั้น เวลาถึงที่สุดท่านจะข้ามไปๆ ท่านบอกว่ามันเป็นดาบสองคม มันจะเป็นภัยกับเขา

อย่างที่ว่าหลวงปู่มั่นท่านพูดกับหลวงตาพระมหาบัวนั้นไง ถ้าศึกษามาแล้วปฏิบัติไปพร้อมกัน มันจะเตะมันจะถึบกันไง

นี่ฟังเทศน์ๆ ของครูบาอาจารย์ขึ้นมา เป็นของครูบาอาจารย์ไง ก็เหมือนที่เราศึกษาธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจบ ๘ ประโยคนั้นแหละ นั่นมันเป็นธรรม มันเป็นสมบัติขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มันไม่ใช่สมบัติของผู้ที่ศึกษาเล่าเรียนนั้น ผู้ที่ศึกษาเล่าเรียนนั้นนะ แล้วเล่าเรียนมาเป็นภาคทฤษฎี เป็นภาคปริยัติไง

ฉะนั้น ในพระพุทธศาสนาถึงมีปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ

ศึกษามาแล้วเป็นแนวทาง ในธรรมและวินัยไง ถ้าภาคปริยัติชัดเจน การประพฤติปฏิบัติจะมีร่องมีรอย แล้วปฏิบัติแล้วปฏิเวธ มันจะรู้จริงตามความเป็นจริงของเขาขึ้นมา

เราก็เกิดเป็นมนุษย์ เกิดมาพบพระพุทธศาสนา มันอยู่ที่อำนาจวาสนาของคนไง อำนาจวาสนาของคน คนที่ได้สร้างสมบุญญาธิการมา เขารู้เขาเห็นอย่างนั้นแล้วมันสะท้อนใจ แล้วเขาจะหาช่องทางของเขาเพื่อจะฝึกหัดปฏิบัติของเขาให้ได้

แต่ถ้าคนไม่มีอำนาจวาสนา พุตกรอกหูมัน มันก็ไม่รู้เรื่อง พุตกรอกหูอย่างไรมันก็ฟังจากหูซ้ายทะลุหูขวา ไม่มีอะไรตกผลึกในใจเลย

แต่ถ้าผู้มีอำนาจวาสนาไป พระสารีบุตร เห็นไหม เวลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแสดงธรรมๆ นั้นนะ แสดงธรรมหลานพระสารีบุตรนะ พระสารีบุตรฟังอยู่ นี่ครูพักลักจำเป็นพระอรหันต์เลย

เวลาเป็นพระอรหันต์ขึ้นมาแล้ว เป็นเสนาบดีแห่งธรรมด้วย สติปัญญาดีมาก มากเพราะอะไร มากเพราะท่านสร้างของท่านมาไง ท่านปรารถนาเป็นพระอัครสาวกเบื้องซ้ายและเบื้องขวา อำนาจวาสนาที่ได้สร้างมาๆ ความสร้างมาอันนั้นไง แล้วมีสติปัญญา เก็บได้แม้แต่เทศนาว่าการหลาน แต่ท่านก็ใช้เก็บธรรมอันนั้นพิจารณาจนชำระล้างกิเลสในหัวใจของท่านเป็นพระอรหันต์นะ นี่คนที่มีความวาสนา

ไอ้คนไม่มีวาสนานะ กรอกหุมันแล้วมันยังไม่รู้เรื่อง เพราะอะไร วุฒิภาวะมันเป็นเรื่องโลกๆ มันไม่เป็นเรื่องของธรรมใจ

ถ้าเรื่องของธรรมนะ เห็นอะไรก็แล้วแต่มันสะท้อนใจนะ ความสะท้อนใจ สะท้อนใจ คือสะท้อนกิเลส เพราะกิเลสมันยึดครองในหัวใจของตน ไม่ต้องสะท้อนใจหรอก เพราะว่ามันอยู่ในอำนาจของมัน แล้วมันบีบบี้สีไฟน้ำตาไหล ไหลขนาดไหนก็ไม่เคยตาย จิตไม่เคยตาย

เกิดมาเป็นมนุษย์ หิวข้าวตายนะ ขาดน้ำ ๗ วันก็ตาย แต่เจ็บช้ำน้ำใจขนาดไหนก็ไม่ตาย พอไม่ตายแล้วมันทุกข์มันยากด้วย ถ้ามันทุกข์มันยากด้วย มันจะตื่นตัว มันจะตั้งสติขึ้นมา แล้วถ้ามีวาสนานะ เราจะหาทางออก

ไม่มี ทางออกทางไหนไม่มี ทางออกต้องเข้าไปเผชิญหน้ากับกิเลส แล้วฝึกหัดศีลสมาธิ ปัญญา

ภาวนามยปัญญาอันนั้นเวลามันเกิดขึ้นกับใจดวงใดใจ เวลาปัญญามันเคลื่อน จักรมันเคลื่อนนะ ศีล สมาธิ ปัญญา ใ้ไหน ทางสายกลางในพระพุทธศาสนาคือมรรค ๘ มรรค ๘ ดำริชอบ งานชอบ เพียรชอบ สติชอบ สมาธิชอบ ปัญญาชอบ สิ่งที่มีมันเกิดขึ้นๆ

เราศาสนาพุทธเป็นศาสนาแห่งปัญญา เราก็จะใช้ปัญญาของเรา ตะบิตะบันจะใช้ปัญญาของเรา

มันเป็นสัญญา สัญญาคือความจำได้หมายรู้

ปัญญามันจะเกิด มันจะเกิดจากสัมมาสมาธิเป็นพื้นฐาน

สัมมาสมาธิเป็นพื้นฐาน หลวงปู่มั่นสอนให้ทำความสงบของใจเข้ามาก่อน คือทำสมาธิ ทำสมาธิแล้วจิตมันอิมเต็ม มันอิมเต็มของมัน มันมีกำลังของมัน เวลาถ้ายกขึ้นสู่

วิปัสสนาได้ เห็นสติปัฏฐาน ๔ ตามความเป็นจริงคือเห็นกิเลส นี่มันรู้จักกิเลส มันเห็นกิเลส นี่
ใจ สิ่งใดสิ่งหนึ่งเกิดขึ้น

นี่ใจ เวลาแสดงธัมมจักขุ พระอัญญาโกณฑัญญะใจ สิ่งใดสิ่งหนึ่งเกิดขึ้น สิ่งทั้งหลาย
ทั้งปวงต้องดับไป

แล้วเราเห็นกิเลส เห็นความเกิดขึ้นหรือไม่

เราไม่เห็นสิ่งใดเกิดขึ้น จิตโดยปกติใจ จิตสงบ ว่าง สว่างไสว แต่ไม่เห็นอะไรเป็นขึ้นเป็น
อัน

จิตสงบนิ่งไปเห็นสติปัฏฐาน ๔ เกิดขึ้น เกิดขึ้น สอบสวนอย่างไร เกิดขึ้น เริ่มต้น
อย่างไร เกิด สิ่งใดๆ เกิดขึ้น สิ่งทั้งหลายทั้งปวงมันต้องดับไปเป็นธรรมดา

มันจะดับอย่างไรละ

มันไม่ดับ มันไม่ดับ มันแถม มันหลบมันหลีกใจ ปัญญาเราไม่เท่าทันใจ

ปัญญา ศาสนาพุทธเป็นศาสนาแห่งปัญญา แล้วถ้าภาวนามยปัญญา ปัญญาที่จะ
เข้าไปชำระล้างกิเลสมันเป็นอย่างไร

ถ้าปัญญาที่จะเริ่มชำระล้างกิเลส การฝึกหัด

นี่ใจ “ใครทำสมาธิแล้วปัญญาจะเกิดเอง นั่งสมาธิไปแล้วมันจะบรรลุธรรม”

นั่งเป็นหัวตอนั่นนะ ในวงกรรมฐานเขาเรียกว่า สมาธิหัวตอ ถ้าโดยทั่วไปมันเป็นภวังค์
หลับไหล นั่งหลับหัวจนชนกัมไปถึงกระทบพื้นยังไม่รู้สึกตัวนั่นนะ นักปฏิบัติเป็นอย่างนั้นได้
อย่างไร ครูบาอาจารย์ท่านไม่ได้สอนอย่างนั้น

ครูบาอาจารย์สอนว่า จิตเป็นอย่างไร ตื่นตัวขึ้นมาหรือไม่ จิตสงบนะ จิตไม่พาดพิง
อารมณ์ใดๆ ทั้งสิ้น มันมีความสุขๆ

แต่ความสูญนั้นเกิดจากอะไร

ธรรมทั้งหลายมาแต่เหตุ

ถ้าไม่มีเหตุ ไม่มีการกระทำที่สมดุลงบอดี มันจะเป็นสมาธิขึ้นมาได้อย่างไร

เวลาเป็นสมาธิแล้ว “ทำสมาธิแล้วปัญญาจะเกิดเอง”

อีกก็ชาติ คนภาวนาไม่เป็นนะ

เวลากรรมฐานๆ มันสำคัญตรงนี้ สำคัญว่า ถ้ามันสงบ มันเป็นสมาธิจริงหรือเปล่า

โดยทั่วไป ทุกคนเวลามันทุกข์มันยากก็หาความสงบภายใน ให้มันมีความสงบภายใน ความสงบภายในมันเป็นมรรคหรือไม่

ทางสายกลางในพระพุทธศาสนา

ถ้ามันเป็นมรรคเป็นผลขึ้นมาละ มันจะเข้าสู่บุคคล ๔ คู่ มันจะเข้าสู่แนวปฏิบัติใน แนวทางสติปัฏฐาน ๔

ถ้ามันเป็นสัญญา สัญญาความจำได้หมายรู้ ดุสิต เรานั่งเฉยๆ บางอย่างที่อดีตมันระลึก ได้ โอ้ย! มันเสียดมันแทง มันเจ็บมันปวดนะ

นี่ก็เหมือนกัน เราฟังธรรมะมา แล้วจิตที่เวียนว่ายตายเกิดในวัฏฏะ ไม่ได้ภพใดชาติใด ที่ได้สร้างบุญสร้างกุศลมากน้อยขนาดไหน ฉะนั้น เวลาฝึกหัด ผู้ที่ประพฤติปฏิบัติไป เวลานั้น ไปด้วย เวลาธรรมมันผูกนะ

ธรรมมันผูก หมายความว่า มันมีความรู้สึกเกิดขึ้น มันเป็นปัญญาขึ้นมาเกิดขึ้น มันก็แค่ธรรมผูก แล้วธรรมผูกทำให้หลงใหลด้วย นี่ธรรมขิมกลางไง มันได้ขิม มันได้ลิ้มได้รส แต่ลิ้มรส มันเป็นเศษอาหารไง มันเป็นของตก

มด ข้าวตอก มดมาแล้ว มันรีบเก็บเข้ารังมันเลย มันเป็นเศษอาหารนะ

นี่ก็เหมือนกัน สิ่งที่เกิดขึ้นๆ มันเป็นข้อเท็จจริงตรงไหน มันเป็นเรื่องที่เป็นจริงเป็นจังขึ้นมา ถ้ามันเป็นจริงเป็นจังขึ้นมา เรามีครูบาอาจารย์เ

ถ้ามันไม่เป็นจริงเป็นจังขึ้นมา มันชิมกลาง ลางเนื้อชอบลางยา สุดท้ายแล้วมันเป็นลางอวิชา ลางความไม่รู้

มันรู้อะไร

ไม่รู้อะไรสักอย่าง

ถ้ามันรู้ณะ มันชัดเจน

สิ่งที่เกิดขึ้นนี้มันเป็นธรรมดาของสิ่งมีชีวิต สิ่งมีชีวิตมีความรู้สึกนึกคิดทั้งนั้น สัตว์มันก็มีความรู้สึกนึกคิดของมัน สัตว์มันก็ต้องการอาหารเท่านั้น สัตว์มันแย่งชิงกันด้วยอาหารเท่านั้น ถ้ามันกินอิ่มแล้วมันก็เลิกทะเลาะกัน แต่ถ้ามันหิวขึ้นมาเนะ มันสู้กันจนสิ้น จนตายไปข้างหนึ่งก็แล้วกันแหละ

นี่สัตว์มันก็คิดได้ สัตว์มันก็มีความรู้สึกนึกคิดเหมือนกัน เราเกิดเป็นมนุษย์เ็น มันไม่มีความรู้สึกนึกคิดใช่ไหม แล้วมันก็เป็นอำนาจวาสนาของคนเ็น ชาติดิน ร่างกายแข็งแรงมาก สติปัญญาเฉื่อยชา ชาติไฟ ชาติไฟมันเร่าร้อนแต่สติปัญญามันว่องไว ชาติน้ำ ชาติลม นี่เวลามันเป็นไปโดยธาตุ แล้วถ้ามันมีสติมีปัญญาขึ้นมา มันมีอำนาจวาสนาขึ้นมา มันจะฝึกหัดปฏิบัติของเขาขึ้นมา แล้วสิ่งใดที่มันเป็นข้อเท็จจริงขึ้นมามันแทงหัวใจ แทงหัวใจเ็น

แต่เวลาสติปัญญามันเกิด มันก็เกิดเป็นเรื่องธรรมดา ถ้าเกิดเป็นเรื่องธรรมดาแล้ว คิดดีหรือคิดชั่ว ถ้าคิดดีคิดชั่วขึ้นมา มันก็เข้ากับภาคปริยัติแล้ว เรียนมากก็บุญและบาป เป็นเรื่องบุญเรื่องบาปเท่านั้นนะ แต่เรื่องมรรคเรื่องผลไม่เข้าใจ แล้วทำไม่ได้ด้วย

ถ้ามันจะทำได้ๆ นะ บุญและบาป สาธุ เพราะพระอรหันต์ ๘๐ องค์ เอตทัคคะ นี้ในแนวทางนี้ ถ้าเป็นครูบาอาจารย์ที่ท่านประพฤติปฏิบัตินะ พระอรหันต์ไม่มีการชื้อร่อยกัน วิทยานิพนธ์ เวลาเข้าไปซื้อเท็จจริงนั้น

เพราะถ้าเป็นวิทยานิพนธ์ มันเป็นเรื่องของกิเลส มันเป็นเรื่องกิเลสค้นหาความทะยานอยากในใจดวงนั้น แล้วไม่มีมรรคไม่มีผลเข้าไปชำระ ไปชำระมัน ล้างมัน มันจะสิ้นกิเลสได้อย่างไร ถ้ามันสิ้นกิเลส มันก็เป็นวิทยานิพนธ์ของจิตดวงนั้น แล้ววิทยานิพนธ์ของใครที่เหมือนกัน เอตทัคคะ ๘๐ องค์เป็นพระอรหันต์เหมือนกันก็ไม่เหมือนกัน

พระโมคคัลลานะ พระสารีบุตรเป็นพระอรหันต์เบื่อง่ายและเบื่องช้าก็ไม่เหมือนกัน พระโมคคัลลานะเจโตวิมุตติ ทำสมาธิ ขนาดเป็นพระโสดาบันนะ

ฟังเทศน์พระอัสสชิต่อมาจากพระสารีบุตร พระสารีบุตรมาแล้วให้พระโมคคัลลานะฟังได้เป็นโสดาบัน ไปเฝ้าองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าด้วยกัน เวลาเป็นพระโสดาบัน เอหิภิกขุ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบวชให้ แล้วองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็อบรมบ่มเพาะเอง นั่งสัปหงกโงกง่วง นี่พระโมคคัลลานะ เจโตวิมุตตินะนะ

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไปแก้ แก้โดยฤทธิ์เลย เหยียดคู้ ถึงทันที

“โมคคัลลานะ ถ้าเธอง่วงนอน ให้เอาน้ำลูบหน้า ให้ตรีกิในธรรม ให้แขนงหน้าดูดาว ถ้ามันง่วงนักก็นอนซะ ตื่นแล้วค่อยมาปฏิบัติไป” อบรมบ่มเพาะจนพระโมคคัลลานะเป็นพระอรหันต์

พระสารีบุตร นี่ไง แสดงธรรมกับหลานพระสารีบุตรไง ถวายการพัดองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอยู่ไป ฟังเทศน์ไปด้วยไป เวลาสิ่งใดสิ่งหนึ่งเกิดขึ้น คือมันกระทบหัวใจใจ มันจับกิเลสได้ไง แล้วมันพิจารณาของมันไป สิ้นกิเลสไป วิมุตติสุขเลย นี่พระอรหันต์ไง

พระอรหันต์แต่ละองค์ๆ เห็นไหม เวลาครูบาอาจารย์ที่ท่านประพฤติปฏิบัติมาไง หลวงปู่เสาร์ หลวงปู่มั่นไง เพชรน้ำหนึ่ง เป็นธรรมทายาทของหลวงปู่มั่นแต่ละองค์ แต่ละองค์ปฏิบัติ

มาอย่างไร หลวงปู่มั่นท่านดูแลคุ้มครองเลย หลวงปู่จวน ฝากหลวงปู่ขาวไว้เลย หลวงปู่ขาว
ปฏิบัติมาอย่างไร

แต่ละองค์มันเหมือนกันตรงไหน มันเหมือนกันมันไม่มี นั่งให้เหมือนกัน สอนให้
เหมือนกัน เดินเหมือนแถวทหาร ไม่มีหอรอก ถ้ามันมีอย่างนั้นมันก็ดีนะสิ

แสดงว่าบุคคลคนนั้นได้สร้างเวรสร้างกรรมมาเหมือนกัน มีความรู้สึกนึกคิดเหมือนกัน
แล้วในโลกนี้ที่ไหนมี ไม่มี

มันมีแต่ครูบาอาจารย์ที่ดีงาม นี่ไง เวลาแก้จิตๆ แก้เฉพาะบุคคลคนนั้น เทศนาว่าการ
บนศาลาพร้อมกันไปหมด ใครมีอำนาจวาสนาบ้าง แล้วเวลาสงบสุขขึ้นมาเฉพาะใจดวงนั้น
ไอ้ใจที่มันเร้าร้อนเป็นฟืนเป็นไฟ นั่นก็ทุกข์ของเขา

แต่ถ้าทุกข์ของเราละ

ทุกข์ของเรา เราก็มีสติปัญญาไง นี่ไง วิทยานิพนธ์ของแต่ละบุคคลมันไม่เหมือนกัน
อำนาจวาสนาของคนไม่เหมือนกัน ถ้าไม่เหมือนกันนะ แต่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
แก้ไขได้หมดละ ท่านเล็งญาณๆ ใครที่มีวาสนา เขาคนนั้นก่อน เขาคนนั้นจนเป็นพระอรหันต์

หลวงปู่เสาร์ หลวงปู่มั่นท่านก็ดูแลลูกศิษย์ของท่านไง ใครที่มีอำนาจวาสนา เขาคน
นั้นก่อน แล้วถ้าไม่มีวาสนา ก็ต้องฝึกหัดปฏิบัติขึ้นมาให้มีมาตรฐานของตัวเองขึ้นมา

มาตรฐานของตัวเอง เห็นไหม สมถกรรมฐาน ฐานที่ตั้งแห่งการงาน งานมันจะเกิดขึ้น
นี่ไง

“ทำสมาธิแล้ว แล้วปัญญามันจะเกิดเอง”

ฤาษีชีไพรเป็นพระอรหันต์ไปหมดแล้ว แล้วเวลาผู้ที่ประพฤติปฏิบัติไม่สัปหงกโงกวง
อยู่อย่างนั้น สัปหงกโงกวง นั่นละภวังค์ทั้งนั้นนะ แล้วเวลาส่งออก ส่งออกไปรู้ไปเห็นเรื่อง
มันเป็นนิมิตอะไรต่างๆ ขึ้นมา มันเป็นเรื่องนิมิต เป็นเรื่องบาปบุญคุณโทษของใจดวงนั้น

แต่เป็นภาคปฏิบัติ ทางสายกลางในพระพุทธศาสนา คือ สมาธิ ปัญญา

ไม่มีสมาธิ ไม่มีสมถกรรมฐาน จะเห็นกิเลส เป็นไปไม่ได้ เป็นไปไม่ได้

แต่ถ้าจิตสงบ จิตมันรู้มันเห็น เพราะมันไม่ใช่ตา หู จมูก ลิ้น กาย มันเป็นจักขุญาณ มัน
เป็นจักขุญาณ มันเป็นที่จิตตื่น จิตต้องรู้ต้องเห็น ถ้าจิตรู้เห็น เห็นใหม่ สิ่งใดสิ่งหนึ่งเกิดขึ้น

ถ้ามันไม่มีการเกิดขึ้น ไม่มีการกระทำ มันจะเป็นวิปัสสนาไปได้อย่างไร

สิ่งที่จะเป็นวิปัสสนา เห็นใหม่ ทางสายกลางในพระพุทธศาสนา ในแนวทางสติปัฏ
ฐาน ๔

เวลาครูบาอาจารย์ที่ท่านปฏิบัติมาท่านรู้ของท่าน ถ้ายกขึ้นสู่วิปัสสนาได้ นี่เห็นกิเลส
พิจารณากาย พิจารณาเวทนา พิจารณาจิต พิจารณาธรรม เหมือนกันทั้งสิ้น เหมือนกันทั้งสิ้น
แนวทางใดแนวทางหนึ่ง

ถ้าจิตสงบแล้วพิจารณาธรรม ธรรมก็คืออารมณ์ คือความคิดใจ อารมณ์ความรู้สึก
ไม่ใช่จิต เกิดจากจิต จิตสงบแล้วมันจับความคิดของตัวเองได้ ถ้ามันจับความคิดของตัวเองได้
นั่นคือรูป รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ในอารมณ์นั้นมีทั้งชอบและเกลียด มีทั้งชอบ
และไม่ชอบ เป็นอารมณ์ได้ต้องมีสัญญา มันจะเป็นความคิดได้ต้องมีสังขารปรุงแต่ง
วิญญาณที่รับรู้ขึ้นไป มันหมุนแล้ว แล้วถ้าสิ่งใดสิ่งหนึ่งเกิดขึ้น มันจับอารมณ์ได้ไง ถ้ามันจับ
อารมณ์ได้ เอ๊ะ! เอ๊ะ! เอ๊ะ! มัน อ้อ!

แต่ถ้าไม่รู้ไม่เห็น ปากเปียกปากแฉะ ทางวิชาการ รูปเป็นอย่างนั้น เวทนาเป็นอย่างนั้น
สัญญาเป็นอย่างนั้น วิญญาณเป็นอย่างนั้น สังขารปรุงแต่งเป็นอย่างนั้น นี่เป็นทางวิชาการ
เป็นทางวิชาการในพระพุทธศาสนา

ถูกต้อง ทางภาคทฤษฎี ทางวิชาการต้องเป็นแบบนั้น แต่รู้จริงไม่เหมือนอย่างนั้น พอ
มันรู้จริงขึ้นมามันสะเทือนใหม่ นี่ไง ธรรมขิมกลางไง มันได้ขิมไง มันรู้จักรสไง

แล้วผู้ที่ประพฤติปฏิบัติ หลวงปู่มันไ้ เวลาวิมุตติสุข ท่านพ้นจากกิเลสไป ท่านผ่าน
ขั้นตอนอย่างนี้มานะ นี่บุคคลผู้ที่ ๑ นะ

แล้วผู้ที่ ๑ แล้วมันชำระล้างกิเลสอย่างไร แล้วกิเลสมันเป็นนามธรรม จะรู้ได้อย่างไร

รู้ไม่ได้ จะสำรวจจะคายกิเลสอย่างไร ถ้ารู้ไม่ได้

ถ้ารู้ได้ รู้อย่างไร

ถ้ารู้ได้ รู้ได้ด้วยภาคปฏิบัตินี้ไ้

ภาคปฏิบัติ ครูบาอาจารย์ที่ท่านปฏิบัติมาที่ล้มลุกคลุกคลานมานี้ ท่านรู้ขึ้นมาได้
อย่างไร

ถ้ามันรู้ไม่ได้ มันก็เป็นกรรมของสัตว์ไ้

แต่ถ้าเป็นพระพุทศาสนา องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอาสาชกษยญาณทำลาย
อิชชา นั้นนะปฐมฤกษ์ในพระพุทศาสนาเลย นั้นนะศาสดา อบรมบ่มเพาะมาเป็นอรหันต์
มากมายมหาศาล

กึ่งกลางพระพุทศาสนา ศาสนาจะเจริญอีกหนหนึ่ง

หลวงปู่เสาร์ หลวงปู่มันไ้ท่านปฏิบัติของท่านไ้ ท่านเป็นพระอรหันต์ ท่านสิ้นกิเลส ท่าน
ฆ่ากิเลสได้จริง แล้วท่านก็อบรมบ่มเพาะลูกศิษย์ของท่านเป็นพระอรหันต์มากมาย
มหาศาล

ในภาคปัจจุบันนี้ละ ไ้พวกแซงหน้าแซงหลัง ปฏิบัติเข้าไปเป็นทางอึ่ง ปฏิบัติพอเป็น
พิธี แต่มรรคผลคุดไม้เอา

ถ้าคุดไม้ มันก็ไม่มีมรรคมีผลไ้ ถ้ามีมรรคมีผลนะ มันก็สุนัขหม่มหนึ่งเสื่อไ้ เวลาสุนัข
หม่มหม่มหนึ่งเสื่อนะ

เลื้อยมันคำราม ราชสีห์จะบันลือสีหนาท เวลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแสดงธรรมๆ ไง

แต่สุนัขมันห่มหนังเสือ มันเห่าออกมามันไร้สาระ มันไม่มีอะไรเป็นแก่นสาร มันจะเอาอะไรเป็นสาระล่ะ ก็มันไม่ได้แต่ต้องกิเลสเลย แล้วตัวร้ายนั่นนะคือมหาโจร

ตัวเองผิดพลาดก็เป็นบาปเป็นกรรมของตัวเองอยู่แล้ว ตัวเองมีติดบอด อนธการ แล้วยังชักจูงคนอื่นให้มีติดบอดไปอีกต่างหาก นี่ไง บาปกรรมตัวเองทำผิด นั่นก็บาปกรรมพอแรงแล้วชักจูงคนอื่นผิด บาปกรรมมากมายมหาศาล แล้วมันไม่เป็นได้เป็นพายุใดๆ ทั้งสิ้น แต่ถ้าเป็นทางโลกเขาชอบกันอย่างนั้นนะ

แต่ถ้าเป็นธรรมๆ นะ เราฝึกหัดปฏิบัติของเรา สิ่งใดถ้ามันเป็นข้อเท็จจริงขึ้นมา เราตรวจสอบของเรา ธรรมขิมกลางๆ เราได้ชิมได้ลิ้มได้รสขึ้นมา แล้วถ้าชิมกลางๆ แล้ว มันแยกมันแยะของมันไง

เราไม่ไปชิมกลางของกิเลส เราไม่ไปชิมกลางของอริชชา เพราะอริชชาพญามารมันอยู่ท่ามกลางหัวใจของเราอยู่แล้ว ที่เราฝึกหัดปฏิบัติขึ้นมาเพื่อเราจะปกจะลอกตั้งแต่หลานมันเหลนมัน เข้าสู่พ่อกับแม่ ลูกของมัน แล้วจะเข้าไปถึงตัวปู่ตัวย่า ตัวพญามารนั้น ถ้าตัวพญามารนั้น เราจะมีอำนาจวาสนามากน้อยขนาดไหน

ถ้าเราฝึกหัดปฏิบัติเริ่มต้นขึ้นมา เริ่มต้นขึ้นมาก็สิ่งใดที่มันจับต้องได้ เห็นไหม จิตเห็นอาการของจิตใจ จิตเห็นอาการของจิต มันจะยกขึ้นสู่วิปัสสนา ถ้ายกขึ้นสู่วิปัสสนา ผู้ที่ฝึกหัดปฏิบัติ นั้น อตฺตา หิ อตฺตโน นาโถ ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน ตนนั้นจะเป็นผู้ผู้เห็น ตนนั้นจะเป็นผู้ที่ประพฤติปฏิบัติ

แล้วเวลาเราฝึกหัดประพฤติปฏิบัติขึ้นมา เราก็ค่อยเนื้อต่ำใจว่า ทำไมเราไม่รู้ เราไม่เห็น

ไม่รู้ไม่เห็นมันเป็นเรื่องอำนาจวาสนา หนึ่ง

สอง เราจะฝึกหัดปฏิบัติด้วยความเพียรของเรา

ถ้าความเพียร มันก็ทำให้กิเลสมันเบาบางลงไง ทำให้ทำความสงบของใจก็ได้สะดวกขึ้นไง ถ้ามันสะดวกขึ้น จากปุถุชนจะเป็นกัลยาณชน

จากปุถุชนคนหนา คนหนาคือมันหนาไปด้วยกิเลสตัดหาความทะยานอยาก มันหนาไปด้วยความหน้าด้าน กิเลสมันหน้าด้าน มันหน้าด้านแล้วมันแถม

ไอ้เราก็พยายามจะสร้างคุณงามความดี เพราะเราเกิดเป็นมนุษย์ เกิดมาพบพระพุทธศาสนา มีอำนาจวาสนาอยากจะทำดีปฏิบัติปฏิบัติ แล้วเราจะเข้าไปสู่พุทธะของเราเองนะ เข้าไปสู่ความรู้สึกของเราเอง

พุทธะ ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน

จิตเดิมแท้นี้ผ่องใส จิตเดิมแท้หมองไปด้วยอุปกิเลส

จิตเดิมแท้ผ่องใส จิตเดิมแท้เป็นผู้ข้ามพ้นกิเลส

แต่อารมณ์ความรู้สึกที่มันครอบงำจิตไว้ไง เวลาจะรู้สึกตัวขึ้นได้ จิตมันเป็นอย่างไรมันเป็นอย่างไรมันเป็นอย่างไร มันก็รู้จักที่อารมณ์นี้แหละ ถ้าไม่มีอารมณ์ขึ้นมา เราก็ไม่เห็นจิตของเรา

จิตมันเป็นนามธรรม จิตมันเป็นนามธรรม คนเราเกิดมามีกายกับใจๆ กาย ร่างกายนี้จับต้องตรงไหนเราก็มีความรู้สึกไง แต่อารมณ์ความรู้สึกที่มันทุกข์มันยากขึ้นมา เราจะจับจิตของเรา เราจับของเราไม่ได้

ถ้าเรามีสติมีปัญญาขึ้นมา เราพยายามพุทโธๆ ของเราไง คำว่า “พุทโธ” คือคำบริกรรม

เวลาอารมณ์ความรู้สึกก็เกิดจากจิต ไอ้คำบริกรรม คำบริกรรมมันก็เกิดจากจิต แต่ด้วยศรัทธาด้วยความเชื่อขึ้นมา เราถึงมีคำบริกรรม คำบริกรรมขึ้นมา ให้มันอยู่แค่ที่คำ

บริกรรมนี้ อยู่กับองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พุทธานุสติ สติอยู่กับองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยซื่อ แล้วถ้ามันคล่องตัวขึ้น เวลาจิตมันสงบขึ้นมา สงบระงับขึ้นมาเพราะมันมีความสุขความสงบของมัน พอมีความสุขสงบของมัน พุทโธๆ จนพุทโธไม่ได้ เห็นไหม

พุทโธที่มันเป็นสมมุติเนี่ย พุทโธที่มันเป็นคำบริกรรม เวลาถ้ามันสงบเข้ามา มันวางพุทโธทั้งหมดไป ตัวมันเองต่างหากที่เป็นพุทโธะ ที่เป็นความรู้สึก ที่เป็นนามธรรม ที่เป็นจิตล้วนๆ นี่แหละ เวลาจิตล้วนๆ ขึ้นมา มันก็สุขอื่นเท่ากับจิตสงบไม่มีใจ

แล้วมันจะอยู่อย่างไรละ

ถ้าฝึกหัดจนชำนาญ เหตุมากเท่าไร สมาริก็มีกำลังมากเท่านั้น เหตุ เหตุมีเล็กน้อย สมาริก็ขณิกะ แวบๆ ของมันไป

เราเองเราก็แปลกประหลาด จากที่ทำอะไรก็ไม่ได้ จากที่ทำอะไรไปมันก็ทุกข์ จากที่ทำอะไรไปแล้วมันมีแต่ความซ้ำเติมจิตของเรา มันมีแต่ซ้ำเติมความทุกข์ความยากของเราไง แต่ถ้าพอเราฝึกหัดขึ้นมาด้วยคำบริกรรม เพราะอะไร

เพราะนวักรรมไง

เพราะอะไร

เพราะอารมณ์ไม่ใช่จิต อารมณ์เกิดจากจิต แต่จิตมันอ่อนแอมันก็เสวยอารมณ์ไง เพราะมันหิวมันกระหาย คำว่า “หิวกระหาย” คือมันทุกข์มันยาก

เราก็อยากว่าจิตเป็นอย่างไร แล้วจิตเป็นอย่างไร แล้วจิตมันอยู่ที่ไหน แต่อารมณ์ความรู้สึกนี้รู้

เพราะจิต จิตเต็มแท้นี้ผ่องใส เขาเปรียบว่าในแก้วแก้วหนึ่งมีน้ำอยู่ แต่น้ำเต็มแก้ว น้ำใส เราจะรู้ในแก้วนั้นมีน้ำหรือไม่มีน้ำไง ถ้าเต็มสีลงไป ถ้าเป็นสีแดง อ้อ! มันมีสีแดงๆ นั่นคือ

มันมีน้ำ สีนั่นนี่คืออารมณ์ เพราะมีอารมณ์ขึ้นมามันถึงรู้ว่า อ้อ! นี่จิตๆ เออ! นี่ใจใจ อ้อ! นี่
กายใจ

แต่ถ้าพุทโธๆ มันก็เหมือนสีนั่น แต่เราพุทโธๆๆ เพราะมันไม่ใช่สีใจ พุทโธคือคำบริกรรม
นุกรม เคลื่อนไหวเพื่อความสงบ

ไม่มีการเคลื่อนไหว จิตมันไม่มีการกระทำ จิตไม่มีสิ่งใดเลย นั่งเฉยๆ

ตอนนี้มีผู้ปฏิบัติใหม่มากมาย นั่งเฉยๆ สะดุ้งตื่นเป็นพระอรหันต์กันหมด

เออ! แปลกใจ สำหรับเรานะ ไร้สาระมากที่สุด

ธรรมทั้งหลายมาแต่เหตุ ไม่มีเหตุไม่มีผลอะไรเลย เพียงแต่กระตุ้นกัน กระแสให้มัน
เชื่อกัน เพราะอะไร เพราะเรียบง่าย สิ่งทีปฏิบัติได้ง่ายรู้ง่าย มันเป็นธรรมง่าย

ถ้าเป็นพระพุทศาสนา กาลามสูตร เขาห้ามเชื่อ มันไม่มีเหตุมีผล เชื่อได้อย่างไร แล้ว
จะเหตุผลเฉพาะของเขานะ แค่ทำสมาธินี้ เหตุผลของสัมมาสมาธิ เหตุผลของศีล สมาธิ
ปัญญา มันอย่างที่เราพูดออกมาไง

ถ้ามันไม่มีเหตุ มันสงบเข้ามาได้อย่างไร

มันจะสงบเอง

สงบเองก็หัวตอใจ สงบเองก็ตกวงค์ใจ สงบเองก็ติดเตียงนั้นนะ นอนอยู่ที่เตียงขยับ
ไม่ได้ ตาแป้วอยู่นั้นนะ สงบเอง

แต่นี้พอจิตสงบ โอ้โฮ! เหาะเหินเดินฟ้านะ หลวงปู่มันจิตสงบ เห็นตัวของท่านอยู่บน
ก้อนเมฆเลย นี่เวลาจิตที่มันคึกคะนอง หมายความว่า จิตที่สร้างอำนาจวาสนา มันจะแรง

ไอ้พวกเราไอ้จิตซี้ดื้อ เห็นเกือบตายไม่เห็นได้เรื่องอะไรเลย แต่ก็ยังเป็นวาสนาที่เรายังมี ศรัทธา มีศรัทธาของเราฝึกหัดปฏิบัติของเรา แล้วมีการกระทำของเรา เพราะเราสร้างของเรา มาอย่างนี้ไง

ซิปปภาภิญญา ฟังองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าคนเดียวเป็นพระอรหันต์ไปเลย แล้วก็มาพูดกันอยู่นี้ อังอยู่นี้ “ฟังเทศน์พระพุทเจ้าคนเดียวเป็นพระอรหันต์ เรานั่งไปแล้ว เป็นพระอรหันต์ เรานั่งแล้วสะดุ้งตื่นขึ้นมา”

ไอ้!

ที่เป็นจริง พาหิยะเป็นจริง ไอ้ที่เราเป็นไม่จริง นั้นละกิเลสมันขมขี้ แล้วมันทำให้เนิ่นช้า ศีกษาก็ศีกษาเป็นภาคปริยัติ เวลาศีกษาก็ศีกษาเต็มที่เลย เวลาปฏิบัติ ภาคปริยัติทิ้งไปเลย มันจะตะมะมันจะถีบกัน จะทำอะไรไปมันอ้างไปหมดละ มันเป็นเรื่องโลกียะ เป็นเรื่องโลกใจ ถ้าภาษาเรา นั่นคือสัญญาทั้งนั้นนะ จะทำอะไรเอาสัญญามาขวางหน้าเลย มันต้องเป็นอย่างนั้นๆ

แต่โดยข้อเท็จจริง ครูบาอาจารย์เราละ เวลาปฏิบัติ ปริยัติวางไว้ ทฤษฎีวางไว้ แล้วกำหนดพุทโธให้มันเป็นจริงขึ้นมา เวลาจิตมันเป็นจริงขึ้นมาแล้วยกขึ้นสูวิปัสสนาได้หรือไม่

ถ้ายกขึ้นสูวิปัสสนาได้คือเห็นสติปัฏฐาน ๔ ตามความเป็นจริง แบบที่พระอัญญาโกณฑัญญะเห็นสิ่งใดสิ่งหนึ่งเกิดขึ้น เกิดขึ้นที่จิตนี้ ถ้าเกิดขึ้นที่จิตนี้ ทางสายกลางใน พระพุทศาสนา มรรค ๘ ธรรมจักรจะเกิดขึ้น จะเกิดขึ้นเพราะจิตนั้นเห็นเหตุ แล้วภาวนามย ปัญญา เหตุที่มันจะเคลื่อน

สิ่งใดสิ่งหนึ่งเกิดขึ้น สิ่งทั้งหลายทั้งปวงด้วยมรรค ทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์ ทุกข์ดับด้วย มรรค ๘ มรรค ๘ มันมีงานชอบ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้เองโดยชอบ มันต้อง เป็นความชอบธรรมในพระพุทศาสนา

มันไม่ใช่ชอบตามอารมณ์ มันไม่ใช่ชอบเพราะพวกเขาพวกเรา มันไม่ใช่ชอบเพราะว่า
หมู่่มากหรือหมู่่น้อย ไม่เกี่ยว

มันต้องชอบท่ามกลางหัวใจดวงนั้นว่าทุกข์ แล้วมันต้องชอบท่ามกลางหัวใจดวงนั้นว่า
ทำความสงบของใจตัวเองได้

ถ้าใจสงบแล้ว ใจ จิตตภาวนา จิตนั้นยกขึ้นสู่วิปัสสนาในแนวทางสติปัฏฐาน ๔ เพราะ
กิเลส เห็นไหม แนวทางในทำความสงบ กรรมฐาน ๔๐ ห้อง การทำความสงบแนวทางการ
ปฏิบัติมากมายเพื่อจริตนิสัยของแต่ละบุคคล

ฉะนั้น ถ้าจิตมันสงบระงับ มันมีอำนาจวาสนา ถ้ามันยกขึ้นสู่วิปัสสนา ถ้ามันยกขึ้นสู่
วิปัสสนา ถ้ามันชอบธรรมใด ถ้ามันชอบธรรมมันก็ชอบธรรม

“กิเลสมันเป็นอย่างไร ไม่รู้จักมัน”

กิเลสเป็นนามธรรม นามธรรมอยู่กับจิตเดิมแท้ อยู่กับนามธรรมด้วยกัน แล้วนามธรรม
ที่เวียนว่ายตายเกิดในวัฏฏะ ที่วิทยาศาสตร์ยังพิสูจน์การเกิดและการตายไม่ได้

แต่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพิสูจน์มาตั้งแต่ ๒,๐๐๐ กว่าปีแล้ว เวลากิเลสมัน
ตาย กิเลสตายไปจากจิตใจ อาสวกษยญาณทำลายอวิชชา อวิชชาคือพญามารเจ้าวัฏจักรที่
ครอบงำจิตนั้นตายทั้งครอบครัว ตายสิ้น นี่ไง ไม่เกิด ไม่แก่ ไม่เจ็บ ไม่ตาย ไม่มีการเกิด ไม่มี
การแก่ ไม่มีการเจ็บ ไม่มีการตาย ไม่มีการเคลื่อนไหวใดๆ ทั้งสิ้นอยู่แล้ว วิหารธรรมเต็มหัวใจ
ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ากราบธรรม กราบ
ธรรมอย่างนั้นไง

ฉะนั้น เวลา “กิเลสมันเป็นอย่างไร กิเลสมันเป็นนามธรรม แล้วนามธรรมเป็นอย่างไร”

เวลาประพฤติปฏิบัตินี้ไง สาวกสาวกะ ศากยบุตรพุทธชินนรต เวลาประพฤติปฏิบัติ
ขึ้นมา นักรบ ถ้าจะรบกับกิเลสค้นหาความทะยานอยากในหัวใจของตน ผีกัดของเราขึ้นมา

ให้มันสงบระงับเข้ามาให้ได้ ถ้าสงบระงับแล้ว ถ้ามันรู้มันเห็นตามความเป็นจริง มันสะเทือน หัวใจ มันสะเทือนใจมาก ไม่ใช่ธรรมขิมกลาง ธรรมแท้ๆ ธรรมทั้งแท่ง แล้วเป็นที่หัวใจ ใครขโมย ไม่ได้ ใครลักชิงไม่ได้ แล้วมันเป็นข้อเท็จจริงไง มันถึงอาจหาญไง อาจหาญ เห็นไหม อาจหาญ ในใจดวงนั้น

แต่วิญญูะ กามภพ รูปภพ อรูปภพ เรื่องของเขา จิตมากมายมหาศาล สิ่งมีชีวิตกล่น เกลื่อนไปใน ๓ โลกธาตุ มันกรรมของสัตว์ ต้องมีใครยืนยัน เวลามันยืนยัน มันยืนยันจาก สันติญูสิโก บัจจัดตั้ง สันติญูสิโก วิมุตติสุขไม่เคลื่อนไปและเคลื่อนมา ถ้ามันรู้มันเห็นตาม ข้อเท็จจริงนั้น

ถ้ามันจะรู้จะเห็นตามข้อเท็จจริงนั้นไง เวลาถ้ามันเห็นสติปัญญา ๔ ตามความเป็นจริง มันเห็นกิเลสแล้ว เห็นกิเลสแล้วสู้มันไม่ได้ พิจารณาไปแล้วเป็นครั้งเป็นคราว เวลาเป็นครั้ง เป็นคราว ต่ทั้งคบหานไ้ ถ้ามีกำลัง ฟุดพิตๆ เอาจริงเอาจังขึ้นมา ถ้ามันพิจารณาของมันได้ มันก็วาง ชั่วคราวๆ เพราะมันไม่มีขณะ มันไม่มีนิโรธ มันไม่ดับทุกข์

ทุกข์ไ้ ทุกคนทุกข์ใหม่ ทุกข์ทั้งนั้นนะ เพราะอะไร เพราะทุกข์เป็นอริยสัจ ทุกข์เป็น ความจริงอยู่แล้ว ทุกข์คือความทนอยู่ไม่ได้

แล้วเวลาทุกข์ ทุกข์เพราะอะไร

ทุกข์เพราะตัณหาความทะยานอยากไ้ สมุทัย กิเลส นั้นละกิเลสๆ แต่กิเลสเป็น อย่างไรก็ไ้ไม่รู้จักมันไ้ แต่ถ้ามันรู้เห็นกิเลสแล้ว กิเลสแก้อย่างไรวะ

สิ่งใดสิ่งหนึ่งเกิดขึ้นเป็นธรรมดา

สิ่งทั้งหลายทั้งปวง พิจารณาอยู่นี้ไ้ สิ่งทั้งหลายทั้งปวงมันเป็นธรรมดา ธรรมดา อย่างไรวะ ธรรมดาด้วยมันชอบหรือไม่ชอบ ถ้าพิจารณาไปแล้วมันกลมกลืนกัน แต่มันไม่ มรรคสามัคคีไ้ มันไม่สมคูลพอดีไ้

ถ้ามันสมดุล นี่ทางสายกลางในพระพุทธศาสนาไป ทางสายกลางในพระพุทธศาสนา อยู่ในธรรมจักรไป ทางสายกลางในพระพุทธศาสนา องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ประกาศธรรมครั้งแรก แสดงธัมมจักขุไป แล้วมันอยู่ในหัวใจของใครไป ถ้ามันขึ้นเป็นความจริง จักขุญาณเกิดขึ้นในใจของพระอัญญาโกณฑัญญะไป

แล้วเราฝึกหัดปฏิบัติขึ้นมา ถ้ามันเกิดในหัวใจของเราไป แล้วมันเกิดอย่างไรวะ

ก็เกิดโดยการกระทำนี่ไป ได้ลิ้มรสไป นี่ธรรมчимกลางไป แต่ถ้ามันเป็นมรรคเป็นผลไป รสของธรรมชนะซึ่งรสทั้งปวง นี่รสของธรรมไป

ศึกษาเล่าเรียนมาเป็นภาคปริยัติขึ้นมา ใ้โฮ! มีความภูมิใจ มีสติมีปัญญา นั้นรสของโลกไป รสของความจดจำทรงจำธรรมวินัยไป มันก็ยังมีรสมีชาติว่าเป็นนักปราชญ์ราชบัณฑิต ศึกษาดรรมะมีสติมีปัญญาอรอบรู้กว้างขวางไป แต่มันหาจิตมันไม่เจอ ทำสมาธิไม่เป็น

ถ้าทำสมาธิเป็น พุทธะ ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบานนะ สัมมาสมาธิ คอตกเลย ใ้! เริ่มต้นจากตรงนี้หรือ แล้วจะยกขึ้นสู่วิปัสสนา พอวิปัสสนามันจะเกิดภาวนามยปัญญาที่ว่านี่

ถ้ามันเห็นกิเลส มันพิจารณากิเลส ทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์ เวลามันนิโรธ เวลามันดับ สมุจเฉทปหาน มรรคสามัคคี นี่ดับทุกข์ด้วยมรรค ๘ ด้วยข้อเท็จจริง ถ้ามันไม่เท็จจริง มันดับไม่ได้

แล้วถ้ามันดับได้ละ

กายเป็นกาย จิตเป็นจิต ทุกข์เป็นทุกข์ มันแยกออก

กิเลสมันเป็นของจริง การปฏิบัติถ้าไม่จริง ล้มลุกคลุกคลาน แล้วถ้าไม่จริง มันก็เป็นกิเลสซ้อนกิเลสไป ที่ทำความสงบของใจได้ยากเพราะกิเลสมันซ้อน

โดยธรรมชาติกิเลสมันчимกลาง แล้วถ้ากลางอวิชชา กลางกิเลส มันยิ่งชอบ แล้วก็ซ้ำแล้วซ้ำเล่าอยู่ในร่องรอยของกลางกิเลส เวลาเราฝึกหัดปฏิบัติขึ้นมามันถึงทำความสงบได้ยาก

เวลาทำความสงบได้ยาก เราไม่ไปในช่องทาง ไม่ไปตามกลางของกิเลสนั้น แล้วฝึกหัดปฏิบัติ
ขึ้นมาจนมันสงบระงับเข้ามาได้

ถ้ายกขึ้นสู่วิปัสสนาเป็น ภาวนามยปัญญา มันเกิดขึ้น จักรมันหมุนตัวๆ ตัวๆ ก็
ความเร็วใจ ความคิดเร็วกว่าแสง แล้วถ้าจิตสงบแล้วมันหยุดนิ่ง จับสิ่งนั้นมาให้รู้ให้เห็นได้
แล้วถ้ามันวิปัสสนา มันแยกของมันไป รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ มันแยกออกหมด

แล้วพิจารณากายละ พิจารณากายโดยสติโดยปัญญานะ มันแปรสภาพเป็นไตร
ลักษณะให้รู้ให้เห็นไป

เวลาช้าแล้วช้าเล่า เวลามันดับทุกขันธ์ เวลามันขาดไป สังโยชน์ขาดดั่งแขนขาด มัน
สำรอกคายกิเลสเป็นขั้นเป็นตอน เป็นขั้นเป็นตอน เป็นขั้นเป็นตอนขึ้นไป บุคคล ๔ คู่ไป

บุคคล ๔ คู่ ใครเป็นละ

มันเป็นในหัวใจของหลวงปู่เสาร์ หลวงปู่มั่นนะ เวลาสนทนาธรรม จิตเป็นอย่างไร ท่าน
ตรวจสอบหมดนะ ลูกศิษย์ของเราไป

“หลวงปู่ขาวได้คุยกับเราแล้วนะ”

ถ้าได้คุยได้ตรวจสอบแล้วนะ นั่นละของแท้ นั่นแหละให้หมู่คณะไปพึ่งพาอาศัย เวลา
พึ่งพาอาศัย หมายความว่า เวลาเราประพฤติปฏิบัติขึ้นมามันหวั่นไหวเขา มันไม่มีช่องทางไป
ให้ไปหาท่าน ท่านจะชี้แนะ จะบอกช่องทางไป

ไอ้พวกข้างหน้าแข่งหลังมันไม่รู้เรื่องอะไรหรอก มันรู้เรื่องอยากแต่จะมีมวลชนเท่านั้น
แหละ มันรู้เรื่องอยากจะทำให้คนยกยอปอปั้น อยากให้คนสรรเสริญเท่านั้นนะ

ยกยอปอปั้นสรรเสริญมันเป็นโลกธรรมนะ มันเป็นที่กระแสรังคัม กระแสคือจับต้อง
ไม่ได้ คือมันไม่มีความหมายไป กระแสมันมีอะไรวะ ตีนบ่าบอคอแตก

แต่ปัญญา เทคนิคที่ท่านจะบอกเรานี้สิ สิ่งที่เกิดขึ้น จิตมันเป็นอย่างนี้ แล้วแก้อย่างไร
บอกมาสิ

มันก็แก้กายนิตเดียวเท่านั้นแหละ ก็เอ็งไปทำกำลังให้มันมากขึ้นมาสิ เอ็งก็ต้องมี
สติปัญญาย้อนกลับมาสิ

ธรรมขิมกลางใจ กลางของใครใจ แล้วฝึกหัดอย่างไร แล้วถ้าฝึกหัดปฏิบัติขึ้นมามัน
ข้อเท็จจริงมากน้อยขนาดไหนใจ

ถ้ามันพิจารณา ถ้าเป็นข้อเท็จจริงที่มากขึ้น ถ้ามันเป็นปัญญาวิมุตติ มันก็ต้องทำ
สมาธิให้มันมีกำลังขึ้นมา ถ้ามันเป็นเจโตวิมุตติ ก็ต้องฝึกปัญญาขึ้นมาให้มันสมดุลงขึ้นมา ถ้า
สมดุลงขึ้นมา มรรคสามัคคี มรรค ๘ มันรวมลง แล้วมรรคสามัคคีมันชำระล้าง วิปยุต สัมปยุต
เข้าไปทำลายอวิชชา ทำลายพญามารอย่างนี้ เวลามันชำระล้างแต่ละขั้นแต่ละตอน สมุจเฉท
ปหาน มันนิโรธ ดับทุกข์ ดับทุกข์

เวลาทุกข์นี้เจียนตายนะ เวลาทุกข์มันดับ เฮ้ย! เอ็งไม่รู้เรื่องเลยหรือ นี่ไง “บรรลุนิโรธ
บรรลุนิโรธ” เอ็งไม่รู้อะไรเลย เอ็งบรรลุนิโรธได้อย่างไรวะ เอ็งบรรลุนิโรธนะ ก็เลสได้ยุบยอบ
ลงไปบ้างหรือเปล่า

ถ้ากิเลสไม่ยุบยอบอะไรไปเลยนะ มันสมบุรณ์แบบของมันอยู่นะ ปากว่าดับทุกข์ ตาย
ไปนั่นนะไปเกิดอีกแล้ว ตายไปนรกอเวจีอีกต่างหาก เพราะอะไร เพราะกล่าวตู่พุทธพจน์

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าใจ ไม่ได้บัญญัติ บัญญัติถือว่ากล่าวตู่พุทธพจน์ ใจที่
บัญญัติไว้แล้ว บัญญัติไว้แล้วนั้นธรรมและวินัย

เรามีอำนาจวาสนามากน้อยขนาดไหน ถ้ามันทำแล้วมันเข้าเป็นอันเดียวกัน มันเป็น
อำนาจวาสนาของเรา ถ้าทำแล้วมันไม่เหมือนกัน เราหาช่องทางปฏิบัติขึ้นไปให้เป็นปัจจุบัน
ของเรา ถ้าเป็นปัจจุบันของเรา มันเป็นกำลังของเรา ถ้ามันรู้จริงเห็นจริงขึ้นมา มันเป็นปัจจัย
ตั้ง สันติปฏิภาณ ใครมันจะมีอำนาจวาสนามากไปกว่าองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

๕,๐๐๐ ปีนี้ใครแสดงธรรมก็แล้วแต่ มันอยู่ในขอบข่ายธรรมและวินัยขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเท่านั้นนะ ได้ยินได้ฟังมาทั้งนั้นนะ รู้เห็นมาทั้งนั้นนะ แล้วความเป็นจริงละ

ถ้าความเป็นจริงมันเกิดขึ้นนะ ไม่กลัวอะไรเลย พุดที่ไหนก็ได้ ทำอย่างไรก็ได้

ไม่เคยรู้ ไม่เคยเห็น พุดไม่ได้ พุดไม่ได้หรอก จบ ๙ ประโยค ธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทำได้ทุกตัวเลย ก็เป็นความจำ ไม่รู้หรอก

แต่ถ้ามันรู้มันเห็นขึ้นมาในใจของตนนะ พุดให้มันผิด มันก็ถูก มันจะผิดไปไหนถ้ามันพุดออกมาจากข้อเท็จจริงอันนั้น

นี่เหมือนกัน หัวใจของเราที่มันทุกมันยากอยู่นี้ มันทุกข์มันยากเพราะกิเลสตัณหา ความทะยานอยากมันปิดหัวใจเราไว้ เราพยายามฝึกหัดปฏิบัติของเราขึ้นมาไง แล้วฝึกหัดปฏิบัติมีสติมีปัญญา ต้องตรวจสอบ ต้องพิจารณาของเรา

เวลาครูบาอาจารย์ท่านสอนไง เวลาทำอย่างนี้ถูกต้องไหม ถูก แต่ทำให้มากหรือน้อยมันอยู่ที่กิเลสมันตื่นตัวมากน้อยขนาดไหน ถ้ากิเลสมันตื่นตัวขึ้นมานะ ทำให้มากขนาดไหนมันก็สงบไม่ได้ ก็ต้องมีกำลังให้มันมากขึ้น ต้องจริงจังของเราขึ้นมา ต้องกำราบปราบปรามกิเลส ให้มันควบคุม เราต้องควบคุมกิเลสได้ ถ้าควบคุมกิเลสได้ ให้ชานาญในวสี ให้ชานาญในกาวระทำอะไร ถ้าเราชานาญในเหตุ ชานาญในวสีแล้ว สมามิมันจะเสื่อมจากเราไปได้อย่างไร มันเป็นไปไม่ได้หรอก

ไอ้ที่จิตเสื่อมๆ จิตเสื่อมเพราะว่าพลาดพลั้ง จิตเสื่อมเพราะความมั่งง่าย จิตเสื่อมเพราะความหย่าเป่ จิตเสื่อมเพราะว่าตัวเองไม่มีवासนา แล้วจิตเสื่อมแล้วเวลาฝึกหัดปฏิบัติก็ต้องฟื้นฟูขึ้นมาอยู่วันยังค้ำนะ

แต่ถ้าครูบาอาจารย์ที่ท่านเคยล้มลุกคลุกคลานมาก่อนแล้ว ท่านจะรู้ว่าจิตมันเสื่อมอย่างไร ถ้ามันเสื่อมอย่างไร เราก็มีศีลของเราเป็นรั้วรอบขอบชิด มันจะหนีไปไหน แล้วเราก็มี

คำบริกรรมของเรา ชำนาญในวสีเิง ชำนาญในการเข้าและการออก เพราะการเข้าและการออก เพราะนี่เป็นต้นทุน ต้นทุนของศีล สมาธิ มันจะเกิดปัญญาได้ ปัญญาได้ต้องมี สัมมาสมาธิ

ถ้าไม่มีสัมมาสมาธิ มันเป็นสัญญาทั้งนั้น ถ้าไม่มีสัมมาสมาธิ มันเป็นเรื่องโลกๆ ทั้งนั้น มันเข้าถึงกิเลสไม่ได้

ถ้าจะเข้าถึงกิเลสได้มันต้องเป็นภาวนามยปัญญา เกิดจากจิตเท่านั้น

สาธุ ศึกษาามากน้อยขนาดไหนต้องใส่ลิ้นชักสมอง ต้องแขวนไว้ เวลามันเป็นภาวนามยปัญญา มันไม่มาจากไหนทั้งสิ้น มันมาจากการกระทำ มันมาจากภาคปฏิบัติ มันมาจากมรรคผล มรรคที่จะเกิดขึ้นจากหัวใจ

ใจดวงใดไม่มีมรรค ใจดวงนั้นไม่มีผล

ใจดวงใดที่ประพฤติปฏิบัติขึ้นมาเหลวแหลก เหลวไหล ไม่มีมรรค ไม่มีการกระทำ เป็นไปไม่ได้ ไม่มี

แต่ถ้ามี ศีล สมาธิ ปัญญา ทุกข์ เหตุเกิดทุกข์ ทุกข์ดับ ทางสายกลางในพระพุทธศาสนา มัคโค ทางอันเอก องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าชี้ทางไว้แล้ว

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นคนบอกทางเท่านั้น เราบริษัท ๔ ผู้ที่ฝึกหัดประพฤติปฏิบัติทำให้เป็นข้อเท็จจริง มันเป็นบุญเป็นกุศลของเรา ปัจจุบันตั้ง สันติภูมิจิโก เราจะต้องเป็นผู้ตรวจสอบเอง เราจะต้องเป็นภาระกระทำเอง

กาลามสูตร เราไปเชื่อใคร เราเอาชีวิตไปแขวนไว้กับใคร ปัจจุบันตั้ง สันติภูมิจิโก ชีวิตของเราอยู่ที่การกระทำของเรา อยู่ที่สติปัญญาของเรา ไม่เชื่อใครทั้งสิ้น เชื่อผลของการประพฤติปฏิบัติเท่านั้น

แต่ในการประพฤติปฏิบัติในปัจจุบันนี้มีติดบอด ดำเป็นอนธการ เราก็พยายามฝึกหัดให้เป็นจิตเป็นนิสัย เป็นบุญอำนาจวาสนาของเราในการเกิดเป็นมนุษย์ในชาตินี้ แล้วเคารพธรรมและวินัยขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ปฏิบัติขึ้นมาให้เป็นสมบัติของตน เอวัง